Teppo Vihola

Suomen maatalousmuseo Sarka

Eduskunnan sivistys- ja tiedejaosto 28.10.2016

Viikin maatalousmuseon kokoelmien siirto Loimaalle

Mitä Viikin kokoelman siirto Loimaalle ja uuden hallin rakentaminen merkitsevät Saralle?

Kun Suomen maatalousmuseota perustettiin Loimaalle, alkuperäinen työajatus oli perustaa maatalouskonemuseo. Hankkeen kehittyessä suunnitelma muuttui, koska alkuperäiselle ei järjestynyt riittävästi tukea ja rahoitusta. Lopulta lähdettiin yleisemmälle tielle, eli laajennettiin toimialaa ja päädyttiin kokonaisen maatalousmuseon perustamiseen.

Loimaan museota perustettaessa oli kerätty esineistöä nimenomaan maatalouskonemuseota varten, ja esikoneellisen ajan esineistöstä ei juuri välitetty. Toisaalta sellaisen kerääminen olisi ollut jo ylivoimaisen vaikeata erityisesti Varsinais-Suomessa, joka edusti koneellistumisen eturintamaa.

Sarka avattiin vuonna 2005, ja alkuvaiheessa sen taustalla toimi maa- ja metsätalousministeriö. Ongelmat olivat suuret, koska tämä ministeriö ei voinut varata museolle pysyvää valtionapua. Avustukset maksettiin MMM:n neuvontatyöhön tarkoitetuista varoista, mikä aiheutti pysyvää närää kentässä.

Museo siirtyi normaalin järjestyksen mukaisesti OKM:n alaisuuteen vuoden alusta 2010, ja se sai valtakunnallisen erikoismuseon statuksen. Uusi järjestely helpotti museon arkea suuresti, koska sen kautta museo pääsi ennakoitavan ja jatkuva valtionavun piiriin.

Tämän tehtävän ja museon kokoelmien välillä on ollut lievä ristiriita, koska Sarka ei ole ollut ahtaasti ajateltuna täydellinen maatalousmuseo. Sen kokoelmat keskittyvät koneelliseen aikaan, mikä on jonkun verran näkynyt museon toiminnassakin.

Viikin museo jäi hoitajatta dosentti Teppo Korhosen jäätyä eläkkeelle, ja museo siirtyi suoraan Helsingin yliopistomuseon alaisuuteen. Museolla ”koetettiin” käydä noin kerran kuussa, eikä museo ollut enää koskaan auki. Viikin museolle ei ollut sijaa Helsingin yliopistomuseon konseptissa,

ja tilanne kehittyi kohti katastrofia, joka toteutui vuodenvaihteessa 2015/16.

Viikin maatalousmuseossa sattui kaksi viemärin tulvimista, ja koko museon esineistö homehtui rakennuksen ohella. Kesän aikana esineistö on konservoitu, ja se odottaa siirtoa uuteen paikkaan väliaikaisvarastoon. Vanha museorakennus on purku-uhan alla, eikä museo missään tapauksessa tule enää koskaan sinne siirtymään.

Yliopistomuseo toimii yliopiston rahoituksella, ja yliopiston määrärahaleikkaukset tietävät koko museon toiminnassa syvää ahdinkoa. Museo joutuu irtisanomaan aikakin kolmanneksen henkilöstöstään, ja muutenkin sillä on suuria taloudellisia vaikeuksia. Viikin ongelman pysyvä ratkaisu ei ole sille mahdollista muutoin kuin nyt toteutuvalla tavalla, ja lahjoituksesta on solmittu Helsingin yliopiston ja Suomen maatalousmuseon kesken aiesopimus.

Sopimuksen ehtona on, että kokoelmaa varten rakennetaan uusi näyttelyhalli Loimaalle Suomen maatalousmuseon tontille. Saralla ei ole mitään mahdollisuutta tämän kokoelman vastaanottoon ilman uutta rakennusta.

Viikin maatalousmuseon kokoelma on kansallisesti mittaamattoman arvokas. Se pitää sisällänsä suomalaisen maatalouden koko kuvan noin vuoteen 1900 saakka. Suomalaisen maatalouden iäksi on laskettu noin 3000 vuotta ja näistä vuosista 2950 maatalous on ollut Suomen tärkein elinkeino. Maatalouden tulo mahdollisti maan väestön kasvun noin 20 000:sta aina kahteen miljoonaan, mikä luku saavutettiin vanhan maatalouden loppuvuosina 1800-luvun lopussa.

Jos kokoelmaa ei saada Suomen maatalousmuseoon, se joutuu johonkin varastoon pakattuna. Kun esineet ovat kerran homehtuneet, niiden säilyttäminen pakattuna ja varastoituna pitää sisällänsä suuren riskin, että ne tuhoutuvat lopullisesti. Suomen maatalousmuseossa ne kaikki pääsevät näyttelyyn, jossa niiden kuntoa voidaan koko ajan valvoa ja tarvittaessa esineiden ongelmiin voidaan välittömästi puuttua.

Kun maatalous mahdollisti väestönkasvun, se samalla mahdollisti ihmisten asettumisen paikoilleen, yhteiskunnan synnyn, suomen kielen kehityksen ja suomalaisen kulttuurin synnyn. Maatalous oli se kalevalainen Sampo, joka mahdollisti aikanaan kaiken hyvän

Kun tai jos Viikin kokoelma saadaan siirretyksi Loimaalle ja uusi halli sitä varten rakennetuksi, tämä kohottaa Suomen maatalousmuseo Saran asemaa ja merkitystä suuresti. Sarasta tulee täydellinen maatalousmuseo, joka kokonaisuutena on tietääkseni paras ja suurin maatalousmuseo koko Euroopassa. Maailmanlaajuisestikin museo on merkittävä, koska sen esillä oleva Viikistä siirretty kokoelma on kerätty aikana, jolloin Keski-Euroopassa elettiin jo selvästi koneellistetun maatalouden aikaa.

Suomessa esikoneellinen maatalous jatkui läntistä Eurooppaa pitempään ja oli siksi tavoitettavissa aikana, jolloin perinteisen maatalouden esineistön museoiminen alettiin nähdä tarpeellisena.

Museo saa kattavuutta ja voimaa olemassaololleen, jos kohta henkilöstö tuskin ainakaan lähitulevaisuudessa lisääntyy tai museon taloudellinen liikkuma-alakaan kasvaa. Museosta tulee vanhan maatalousesineistön osalta myös tärkeä opetuskokoelma kansatieteen ja arkeologian opiskelijoille, sillä missään muussa museossa ei Suomessa ole enää ainakaan tieteellisesti järjestettynä vastaavaa kokoelmaa esillä. Vanhat esinetyypit ovat ikiaikaisia, ja osa niistä on toiminut suunnilleen ennallaan tuhat vuotta ennen kuin ne syrjäytyivät nykymaatalouden tieltä. Esimerkiksi keritsimet ovat täsmälleen samanlaiset kuin ne olivat jo rautakaudella toista tuhatta vuotta sitten.

Vanhan maatalouden esineistöä on kyllä ollut suomalaisissa museoissa, mutta näyttelyistä ne ovat saaneet väistyä uuden maailman ja ihmisen tieltä. Kansatiede on erkaantunut vanhasta klassisesta kansatieteestä, ja sen huomio on kiinnittynyt viime vuosikymmeninä aivan muihin asioihin.

Vanhassa maataloudessa piilee kuitenkin edelleen meidän kulttuurimme perusta ja meidän identiteettimme. Kun maatalous on ollut maallemme ja kansallemme elinehto, sitä ei voi jättää sivuun nykyisyyttäkään käsiteltäessä. Maatalous mahdollisti Suomen synnyt, kehitti suomen kielen ja meidän kulttuurimme. Sen menneisyyttä ja historiaa on siksi elävänä vaalittava!

Viikin maatalousmuseon siirto Suomen maatalousmuseo Sarkaan

Viikin maatalousmuseon taustalla toimi aloitteentekijänä ja toiminnan käynnistäjänä maanviljelysopin professori Gösta Grotenfelt (Vehmaan kartano, Juva). Hän oli maataloushistoriasta kiinnostunut maataloustieteilijä, joka oli toiminut meijerikoulujen tarkastajana ja Mustialan maanviljelys- ja meijeriopiston johtajana. Museaalinen harrastus hänellä alkoi Mustialassa, ja alkusysäyksen tähän hän oli saanut opintomatkoillaan Saksassa ja Tanskassa.

Mustialaan museo syntyi 1890-luvun alussa, ja lopulta niitä syntyi peräti kaksi, koska maatalouden esineistö oli kovin suurta ja tila oli aina lopussa. Esineitä käytettiin opetuksessa havaintovälineinä, mutta niiden kautta Grotenfelt läheni myös maataloushistorian tutkimusta, josta tuli lopulta se ala, jonka turvin Grotenfeltin työ jäi klassikkona Suomen ja erityisesti Suomen maatalouden historiaan.

Korkein maataloudellinen opetus siirrettiin vuonna 1908 Helsinkiin, jossa jatkettiin jo Mustialassa alkanutta agronomikoulutusta. Grotenfelt siirtyi

tässä yhteydessä Helsinkiin maanviljelysopin professoriksi, ja hänen asemapaikkanaan toimi aluksi Tikkurilassa Jokiniemen maanviljelystaloudellinen koetila. Sinne hän alkoi kerätä uutta museota, koska hän katsoi sellaisen välttämättömäksi työssään.

Museo alkoi nopeasti hahmottua, ja hän sai sen pohjaksi runsaasti esineitä Mustialasta. Grotenfelt kartutti kokoelmaa Jokiniemessä noin 2000 esineeseen. Mustialan ja Tikkurilan museot olivat kumpikin Grotenfeltin johdossa, ja museot haluttiin jopa yhdistää vuonna 1915. Rahoitusta hankkeelle ei kuitenkaan saatu ja yhdistäminen jäi toteutumatta.

Varsinaisesti Viikin maatalousmuseo perustettiin vuonna 1937. Museota varten rakennettiin Viikkiin arkkitehti Jussi Paatelan piirustusten mukainen kivinavettaa muistuttava rakennus. Asiaa edisti voimakkaasti tohtori Kustaa Vilkunan vuonna 1937 Peltomiehessä julkaistu artikkeli. Kustaa Vilkuna oli tuleva kansatieteen professori, akateemikko, kansainvälisesti tunnustettu tiedemies ja poliittinenkin vaikuttaja. Hänen roolinsa Viikin maatalousmuseon perustamisessa ja kehityksessä oli aivan ratkaiseva. Viikin näyttelyn rakentaminen ja sen ulkoasu olivat Vilkunan kädestä, ja hänen merkityksensä oli johtava museossa hyvin pitkään. Itseasiassa varsinaista Viikin näyttelyä ei perustaltaan muutettu koskaan

Viikin maatalousmuseota rakennettaessa, sen näyttelyiden laadinnassa ja sen alkuaikojen johtajina ja hoitajina voidaan nähdä erittäin edustava joukko suomalaisia tunnettuja maatalouden professoreita ja museomiehiä. Kustaa Vilkunan lisäksi työssä ahersivat Niilo Valonen, Rurik Pihkala, J. O. Sauli, Antto Laiho, Mauno Jokipii, Kaarlo Teräsvuori, Onni Pohjakallio, Fritz. Niinivaara, Kullervo Pihkala, Mikko Varo, Eeva Tapio, Osmo Vuoristo, Aarne Kopisto, Sven-Erik Krooks, Risto Koskinen ja Teppo Korhonen.

Kun museota avattiin vuonna 1945, avajaispuheen piti professori Rurik Pihkala, jonka tutkimukset erityisesti suomalaisen sikatalouden osalta olivat uraauurtavia. Juhlaesitelmän piti tohtori Kustaa Vilkuna. Hän sanoi, että yleensä, kun maailmassa on havaittu vanhojen maataloustyövälineiden ja tarve-esineiden kulttuurihistoriallinen merkitys, se on tapahtunut liian myöhään. Korvaamattomat maatalouden eri aikakusien havainnollistajat on tarpeettomiksi käytyään ehditty hävittää. Kuitenkin nimenomaan maatalousvälineet olivat hänen mukaansa kulttuurihistorian kannalta erittäin tärkeitä kunkin kansan kulttuurikehityksen vaiheiden ymmärtämiseksi.

Viikin museoon saatiin pelastetuksi jokseenkin kattava tyyppikokoelma, joka kuvastaa maatalouden kehitystä maassamme 1900-luvun alkuun asti. Viikin ja Mustialan esineistöt olivat aikanaan alallansa runsaimmat

maailmassa juuri siksi, että Gösta Grotenfelt ryhtyi keruutyöhön silloin, kun vanhaa esineistöä vielä sai ja oli osin käytössäkin.

Ylipäätänsä maataloushistoriallisia museoita oli 1940-luvulla vain Ruotsissa ja Norjassa. Näidenkin esineistöstä Gösta Grotenfelt oli kerännyt melkoisen määrän matkoillaan pohjoismaissa.

Puheensa lopuksi Kustaa Vilkuna totesi, että Viikin museo oli kansallisesti äärettömän arvokas ja yleismaailmallisestikin merkittävä. Siihen oli ehtinyt tutustua jo joukko ulkomaalaisia tukijoitakin, ja he olivat olleet näkemäänsä erittäin ihastuneita. Suomen ominaispiirteenä oli, että maa sijaitsi idän ja lännen rajalla, ja Suomessa omaksuttiin parhaat piirteet kummastakin kulttuurista.

Suomi oli lisäksi maataloutensakin suhteen hyvin moni-ilmeinen. Suomi ei ollut yksi kokonaisuus, vaan pieneen maahan sisältyi joukko toisistaan poikkeavia alueita. Suomi, Satakunta, Häme, Pohjanmaa, Savo, Karjala ja Uusimaa. Näillä kullakin oli myös omat osa-alueensa ja oma kulttuurinsa.

Kun olemme suunnitelleet alustavasti Viikin kokoelman esillepanoa Sarassa, voimakkaana vaihtoehtona on ollut se, että Viikin asema uudessa näyttelyssä tulee olemaan selvä. Näyttelyyn sisällytetään Viikin kokoelman tarina ja vanhan Viikin museon synnyn historia. Viikin maatalousmuseon kulttuurihistoriallinen arvo on hyvin suuri, sillä monikaan suomalainen museo ei pysty esittämään historiassaan vastaavaa kavalkadia tieteen huippuvoimia. Museon tarina on osa museota, ja se tulee korostamaan kokoelman arvoa jo sinänsä.

Hallin ja näyttelyn kustannukset

Hallin rakentamisen vaihtoehdot vaikuttavat kustannuksiin. Tällä hetkellä päällimmäisenä ajatuksena on, että hallin rakentaa Senaatti Kiinteistöt ja OKM myöntää sitä varten pysyvän rahoituksen hallin vuokrakustannuksille. Tapa on vaivattomin ja hallista tulee ehkä laadukkaampi kuin muuten toimien. Senaatin rakentamana halli maksanee noin 800 000 euroa, ja sen vuokra olisi vuositalossa noin 70 000 – 80 000 euroa pääomavuokramallia käytettäessä.

Toinen vaihtoehto on, että halli rakennetaan itse, ja valtio myötää rakentamista varten merkittävän rahoituksen kertaluonteisesti. Itse rakennettuna hallin kustannusarvio pyörii 500 000 euron tietämissä. Tämän lisäksi halliin pitää rakentaa näyttely uudesta kokoelmasta ja sen lisäksi merkittävän kokoinen pedagoginen tila, joka tulee palvelemaan ennen muuta koululaisryhmiä. Museopedagogian ohella on ajateltu aloitettavan muistiterapiaa vanhusväestölle. Museolla on laaja käyttökokoelma, jonka esineitä voidaan vapaasti käsitellä. On todettu, että ihminen muistaa esineitten kautta menneisyyttään tilanteessa, jossa

muisti on alkanut muistisairauksien vuoksi mennä. Tällaiselle toiminnalle on tällä hetkellä yhteiskunnassamme nopeasti kasvava tarve.

Museoon on tarkoitus kehittää uusia koululaispaketteja, jossa käsitellään sitä, miten maatalouden tuotanto jalostuu hyväksi syötäväksi ruuaksi. Tarjoamme laajennetun ja konkreettisen vastauksen kysymykseen: mistä leipä tulee?

Pedagogista tilaa varten ja sen ohjelman suunnitteluun haetaan rahaa Suomen kulttuurirahaston päärahastolta. Asiaa on valmisteltu kesästä lähtien ja olemme vastaanottaneet rahastosta viestiä, että tällainen merkittävä rahoitus saattaisi hyvinkin olla saatavilla. Samaan rahoitukseen koetetaan suunnata osin myös uuden näyttelyn rakentamista.

Hankkeen kustannusarvio

Uuden näyttelyhallin kustannuksia

Rakennus	
Rakennuspaketti	260 000
Asennus	75 000
Perustukset	19 500
Sisälattia	26 000
Lämpökanaalityöt	20 000
Vesi- ja viemäriliittymä	6 500
Rakennuslupa	6 500
Rakennelmat	50 000
Sähkötyöt	30 000
Putkityöt	15 000
Turva- ja valvonta	10 000
Suunnittelu	15 000
Johto ja rakennusvalvonta	39 000
Muut kulut	40 000
Yhteensä	**612 500**

Näyttelyn kuluja	
Suunnittelu	20 000
Näyttelyrakenteet	50 000
Käännökset	7 000
Painotyöt	25 000
Kuljetukset	8 000
Näyttelyvalot	50 000
Pedagoginen tila	50 000
Muut kulut	30 000
Yhteensä	**240 000**
Yhteensä	**852 500**
Oma suunnittelutyö	50 000
Oma rakennustyö	50 000
Oman työn arvo	100 000
Kaikki yhteensä	**952 500**